

מדאגתו... ביום 26 בספטמבר, ערב ראש השנה, הוא ביקר שם, כדי לעמוד על המצב מקרוב, ואף השמיע דברי אזהרה באוזני הסורים. הוחלט על חיוקן מסויים של מערך השירות והארגון ברמת הגולן.

גם מקטע זה נובעות האשמות חמורות כלפי דיין: מוכח כאן שכבר לפני ראש השנה ידע דיין על תכונה חמורה ומדאיגה, לפחות בחזית הסורית.

על רקע אזהרתו הקודמת לגבי אפשרות של התקפה מצרית סורית בסוף הקיץ, זה היה צריך להדליק אצלנו אדום.

אולם בשבועיים שלאחר-מכן, כאשר הלכו והצטברו הידיעות על הגברת הכוחות בשתי החזיתות, התעלם מהן כליל. לא מיהר לבקר בחזית המצרית, כדי להיווכח במור עיניו אם גם שם יש מקום לדאגה, כמו בצפון. הוא לא הזהיר את המצרים, כפי שהזהיר את הסורים. וגם לגבי סוריה לא עשה דבר, מלבד חשמעת "דברי אזהרה" ו"חיוקן מסויים" של הכוחות — חיוקן שהיה אפסי, לעומת הסכנה המצטרפת.

על רקע זה, מוזר ביותר שדיין לא נקט שום צעד כדי להביא לגיוס מערך-המיי לואים כבר למחרת ראש-השנה, מחל מואר באור יותר ויותר מזור, ככל שמתקרבים ליום-הכיפורים. תיאור הוועדה, שבא לטהר את דיין, טומן בחובו האשמה חמורה ביותר כלפי דיין — לא רק מבחינה מיניסטריאלית, אלא גם מבחינה אופרטיבית.

ב"ב באוקטובר התכנסו שרי-המיטבח (גולדה, דיין, גלילי, אלון) עם הרמטכ"ל ועורר ראש-אמ"ן. בישיבה זו נדונו הידיעות על המצב בחזיתות. איש-המודיעין הודיע שהאפשרות של "מילחמה משותפת מצרית-סורית" אינה נראית לו סבירה. מוסיפה הוועדה: "איש מן הנוכחים לא חלק על הערכתו".

כלומר: משה דיין, שהודאג עשרה ימים לפני-כן מדברי חופי ואין דרמת-הגולן, לא השמיע בישיבה זו אף מילה אחת של התרעה. הוא גם לא חלק על החלטתה של גולדה, לרון בעניין כישיבת הממשלה רק כעבור ארבעה ימים, ב"ב באוקטובר.

שאננות זו באה לידי ביטוי נוסף ב"ב באוקטובר, ערב יום-הכיפורים. כאשר השתתף דיין בשלוש פגישות: אחת עם הרמטכ"ל, אחת עם הרמטכ"ל ועם ראש-הממשלה, ואחת עם שניים אלה וחמישה שרים נוספים.

ככל הפגישות האלה לא דרש דיין שום גיוס של מיוזאים. הוועדה מזכירה את הקשיים שנבעו מן השבתון של יום-הכיפורים. אולם המצב החמור, כי בשנה זו לא ייפסקו לפחות שירותי-ההגנה ביום-הכיפורים.

עצב אי-החלטה לרישה כזאת — אמצעי-הזהירות המינימלי במצב כזה — מוכיחה כי השר לא היה מודאג כלל.

בתגובה על דברי חופי, 10 ימים קודם-לכן, השמיע דיין, "דברי אזהרה" לסור רים. מזור שלא מצא לנכון להשמיע ב"ב באוקטובר אזהרה למצרים. אזהרה כזו, שיכלה לשכנע את המצרים כי גורם ההפתעה, לא יעמוד להם, היתה מסוגלת — אולי — לעכב את ההתקפה.

רק גיוס חלקי

אך לשיא מגיע הדו"ח בתיאור מהלך המאורעות ביום-כיפור עצמו. היתה דרושה לוליינות ניסוחית כדי לטהר את דיין לגבי מאורעות אלה — בהיבט שהעובדות המובאות על-ידי הוועדה עצמה מורות על אשמתו בבירור.

בבוקר אותו יום, "נתקבלה הידיעה שהפכה את המילחמה לוודאית". לאחר-מכן נערכו הפגישות הבאות: (א) הרמטכ"ל עם עורריו הבכירים, (ב) הרמטכ"ל עם שרי הביטחון, (ג) הרמטכ"ל ושר-הביטחון עם גולדה.

בפגישת דודו-דיין דרש דרו את גיוס כל מערך המיוזאים. דיין הכי כיום לגיוס חלקי בלבד.

זוהי, אולי, העובדה הבולטת ביותר בדו"ח כונו. איך הופכים אותה לכתב-אשמה נגד דרו, תוך טיהור דיין?

הדבר נעשה בדרך הניסוח. הדו"ח אינו שם את הדגש על ההצעה האופרטיבית — אלא על נימוקיה, כביכול.

ההצעה של דרו, שהיתה נכונה לחלוטין, מובאת בצורה שנועדה לעורר את הרושם שדרו זנח באותו רגע את תפקידו המרכזי: לעצור את האויב. הצעה של דיין, שהיתה בגדר שערורייה, מובאת בצורה שנועדה לעורר את הרושם כי דיין דאג לתפקיד העיקרי, וזא עסק בשמיות.

הנהגה הקטע כולו: "בדין בין שרי-הביטחון והרמטכ"ל המליץ הרמטכ"ל על גיוס מערך-המיוזאים כולו, כדי להתכונן להתקפת-נגד בקנה-מידה גדול אחרי עצירת האויב. מאידך, שרי הביטחון היה בעד גיוס אותו סדר-כוחות מירבי שהספיק, לדעת הרמטכ"ל, למטרת מיגנה".

כתוצאה מוויכוח זה חל, להברי הוועדה, עיכוב של שעתיים בגיוס. הוועדה אינה מאשימה בכך את דיין, שהתנגד להחלטה הנכונה, אלא את הרמטכ"ל, שעמד על דעתו הנכונה.

(המשך בעמוד 14)

מסקנות תיאורטיות לגבי מוכנה השיטות. לוועדה נמסרו החקירה אירועים מפויימים מאוד, שבהם נהרגו ארבי בני-ארם, ושבהם פעלו אזרחים וחיללים מסויימים, חיים.

אחת הדמויות המרכזיות באירועים אלה — אכן, הדמות המרכזית בהיא הידיעה — היה שרי-הביטחון המסויים-מאוד, משה דיין. חשוב מה היה צריך לעשות שרי-הביטחון אחר — ורדיגר, למשל; כשם שלא חשוב איך היה הרמטכ"ל מתנהג אילו היה ורדיגר שרי-הביטחון שלו.

יש להניח שהכל היה קורה אחרת, במקרה זה. אבל שרי-הביטחון לא היה ורדיגר, אלא משה דיין. ועובדה זו קבעה את מהות ההתרחשות.

מעמד המיוחד של משה דיין כשעה שהתרחשו הדברים אינו עניין מישני, פיקאנט, רכיזותי. הוא מהווה את אחד המרכיבים היסודיים של המאורעות עצמם.

משה דיין לא הגיע למשרד-הביטחון בדרך פוליטית שיגרתי — כפי שיכול היה להגיע אליו אברהם ורדיגר, או כפי שאכן הגיע אליו לוי אשכול. דיין הגיע למשרד על גבי תנועה ציבורית גדולה, כשעת מצוקה נפשית של האומה, מפני שהיה בעל תכונות מסויימות, מפני שהיה לו עבר צבאי מסויים, והיתה שר המטכ"ל עמור-ניצחון.

עובדה זו קבעה לו, למן הרגע הראשון, מעמד מיוחד — הן לגבי הממשלה, הן לגבי צה"ל. הוא לא היה ורדיגר.

מיד כבואו לצה"ל, ערב מילחמת ששת-הימים, שינה את כל תוכניות-המיוזעים. הוא עצמו, וחסידיו, ציינו זאת אז השכם והערב, כדי להוכיח שהוא היה המנצח של מילחמת ששת-הימים. הוא התערב במהלכים אופרטיביים, ונתן לצה"ל הוראות מיוזעיות.

כמה מהפרשות המפורסמות ביותר הוכיחו לא רק שדיין הוא המפקד המיוזעני העליון של צה"ל, אלא גם שהוא תופע לעצמו את התהילה הכרוכה בכך. למשל: מיוזע שיחרור מטוס סבנה במלחמת-העופה לוד, ושבו נכחו גם דיין וגם דרו — כשכל התהילה נוקפה לזכות דיין.

בלשון הוועדה, הוא היה "רמטכ"ל-לע"ל". בלשון אחרת, משה דיין היה "המפקד הראשי" של הצבא — מעמד הקיים בצבאות רבים בעולם.

לא חשוב כלל מה אומר, לגבי זה, החוק הישראלי. אין לנו חוק. כפי שמעידה הוועדה, מעולם לא נקבע בבירור מהו התחום בין שרי-הביטחון והרמטכ"ל. ומכיוון שדבר זה לא נקבע, היה תלוי, בכל שנות קיום המדינה, באישיותם של האנשים המסויימים שאיישו, בכל עת, את שני התפקידים האלה.

שני הרמטכ"לים-לשעבר בוועדה, יגאל דיין וחיים לסקוב, יודעים זאת היטב — מכיוון שדווקא שניהם פרשו מצה"ל על רקע של התנגשויות חמורות בינם לבין שרי-הביטחון ועורריו, בגלל הוויכוח על תחום הסמכויות.

הרגע קובע: החל ב"ב ביוני 1967, ועד לשעה 13.45 ביום ה"ב באוקטובר 1974, היה משה דיין בעד מעמד מיוחד, פיקודי ואופרטיבי כלפי צה"ל.

מעמד זה חוסל (לפחות זמנית) עם פרוץ מילחמת יום-הכיפורים. מפני שבאותו רגע התמוטטה האוטוריטה של דיין, ובמשך כל המלחמה סירבו הרמטכ"ל, אלוף פיקוד-הדרום ושאר הקצינים לקבל פקודות משרי-הביטחון-הכוש. רק תודות לסירוב זה הפכו ההוראות, לעצות מיניסטריאליות — סרות-שניניים — למרבה מולם של צה"ל המדינה. (במעט כל "עצותיו" של דיין במהלך המלחמה היו הרות-אסון, פרי התמוטטות האישית בראשית המלחמה.)

על-כ"פנים — בשנים שקדמו למלחמה המלחמה היה משה דיין הסמכות האופרטיבית העליונה בצה"ל. הרמטכ"ל דויד אלעזר קיבל סמכות זו, והוא הדין לגבי כל הקצונה הבכירה.

מל שמעלים עובדה יסודית זו, או מתעלם ממנה, מוכרח להגיע לתמונה מעוותת ולדאיתקנה של אירועי ערב-המלחמה. והוועדה אכן מגיעה לתמונה מעוותת כזאת.

מילחמה בסוף הקיץ

ב רגע שמכניסים חולייה סרה זו לדו"ח אגרנט, מקבל הדו"ח כולו משמעות אחרת. הוא מצטרף, למעשה, לכתב-אישום חמור ביותר נגד משה דיין. בטיעון נגד דרו מאשים הדו"ח את הרמטכ"ל על "שלא עשה מאמץ של ממש להגיע להערכת-מפקד משלו. האמצעים לכך הונו בידו, בין היתר בצורת מידע חשוב שהופץ ללישכתו (ריכז של מודיעין-צבאי-טכני)".

האשמה זו נכונה בשעתים כשהיא מכוונת כלפי משה דיין, כשרי הביטחון, שהיה גם מפקד-על, היה עניו להגיע להערכת-מפקד משלו, ולהסכן מן המידע את המסקנות.

הדו"ח עצמו מגלה פרט מעניין: דיין אכן הגיע להערכה משלו ארבעה וחצי חודשים לפני יום-הכיפורים. ב"ב באי הודיע דיין למטכ"ל: "אני כעת מדבר בתור נציג הממשלה, וגם על יסוד אינפורמציה. אנחנו, הממשלה, אומרת למטה הכללי — ג'נטלמנים, בבקשה להתכונן למלחמה, כשאלה שמאיימים לפתוח במלחמה הם מצרים וסוריה... יש להביא בחשבון חידוש המלחמה בחצי השני של קיץ זה".

הוועדה מצטטת קטע זה כדי לחפות על דיין ולטהר אותו. למעשה היא עושה את ההיפך, כי הקטע הזה מכיל האשמות חמורות ביותר נגד דיין.

מה נובע ממנו? לפחות חמש המסקנות הבאות:

- לדיין היתה הערכת-מצב משלו, שלא היתה תלויה בשום הערכה מלמטה.
- דיין נהג להזהיר את הרמטכ"ל מפני סכנת-מלחמה. על סמך המידע המדיני שעמד לרשות הממשלה ולרשותו. כלומר: לא המטכ"ל היה צריך להזהיר את דיין, אלא דיין היה צריך להזהיר את הרמטכ"ל.
- דיין היה מודע לסכנה ושל חידוש המלחמה "בחצי השני של הקיץ". לכן, כאשר הגיעו לידי דו"חות המודיעין, שהעידו על תכונה מיוחדת של צבאות-ערב, היה צריך להטיק מיד כי סכנת-המלחמה התחדדה. מכאן שחובתו הית למסור התרעה חמורה למטכ"ל, ולפסול את הערכת ראש-אמ"ן.
- ב"ב באוקטובר בבוקר, כאשר מסר הרמטכ"ל לשרי-הביטחון "ידיעות מדאיות נוספות" (דברי דרו"ח) היה דיין צריך להסכן מיד ש'אזהרתו הקודמת, מסוף חודש מאי, מתאמת, ולנקוט את הצעדים הדרושים לקודם פני המלחמה. הוא לא עשה זאת — לא באותה שיחה עם הרמטכ"ל, ולא בישיבת שרי-המיטבח שהתקיימה לאחר מכן.
- חשוב לשים לב לכך שבתחילת מאי הזהיר דיין את הג'נטלמנים (אגב, אינה סיגנון קליל ומשעשע. בדיונים על מלחמה שבה עתידים היו להרג אלפים!) שאת המלחמה יפתח, "מצריים וסוריה". כאשר הגיעו הידיעות על תכונה צבאית אדירה בשתי חזיתות אלו, תוך תיאום בולט ביניהן — היתה דריכותו של משה דיין חייבת להגיע לשיאה.
- ואולם מה קרה?

"השר התרשם מדאגתו..."

בישיבת הרמטכ"ל, ב"ב 24 בספטמבר הביע אלוף פיקוד-הצפון, יצחק (חקה) חופי, דאגה נוכח תיבבור המערך הסורי. לדברי הדו"ח: "שרי-הביטחון מתרשם